

DANIIL SIHASTRUL, MENȚIONAT CA SFÂNT, ÎN DOCUMENTE DE PATRIMONIU DIN SECOLELE XVII – XVIII

DANIIL THE HERMIT, MENTIONED AS A SAINT, IN HERITAGE DOCUMENTS FROM THE 17TH-18TH CENTURIES

Dr. Oana-Mădălina POPESCU,
Biblioteca Academiei Române, București

Rezumat: În studiu sunt prezentate câteva documente inedite de patrimoniu, din secolele XVII-XVIII, păstrate la Secția de Manuscrise – Carte Rară a Bibliotecii Academiei Române din București, în care pustnicul Daniil Sihastrul, ctitorul și starețul Mănăstirii Voroneț, este menționat ca sfânt, având sfinte moaște, fiind făcător de minuni și cinstit ca al doilea hram al mănăstirii sale, înainte de canonizarea sa de către Biserica Ortodoxă Română, în iunie 1992. Documentele la care se face referire sunt hrisoave, adică acte oficiale emise de domnii Moldovei, din familiile Cantemir, Duca, Racoviță, Ghica, Callimachi, și vin să completeze celelalte acte similare, din veacurile XVI-XVIII, o parte publicate, pe baza cărora, în istoriografie s-au și emis ipoteze că Daniil Sihastrul ar fi fost canonizat în timpul mitropolitului Grigorie Roșca, la mijlocul veacului al XVI-lea, bineînțeles, în condițiile în care se putea atunci. Ca tipologie, actele prezentate sunt danii sau întăriri domnești ale privilegiilor anterioare ale Voronețului sau scutiri de taxe și, dincolo de aspectele religioase, ele conțin și alte informații interesante, de natură socială, politică sau instituțională.

Cuvinte-cheie: Daniil Sihastrul, sfânt, ctitor al Mănăstirii Voroneț, hrisov.

Abstract: In this article, we wish to present and analyze several documents from the 17th-18th centuries, in which Daniil the Hermit was mentioned as a saint, with holy relics, long before his official canonization by the Romanian Orthodox Church (in June 1992). The Voroneț church, that sheltered the tomb of Daniil the Hermit, venerated him as its official second patron saint, together with the historical patron, Saint George the Martyr. On the one hand, the acts attested the veneration of the Hermit as a saint by the people, secular and ecclesiastical authorities. On the other hand, the documents, being issued by the rulers of Moldavia belonged to different boyar families (Cantemir, Duca, Racoviță, Ghica, Callimachi), they underlined the popularity of our saint. The rulers of the country issued the acts in order to exempted the Voroneț Monastery from some taxes and to grant or confirm it different privileges. So, the charters can be used, not only in ecclesiastical studies, but also in further historical ones, because they contain important economic, social and political data, as well.

Keywords: Daniil the Hermit, patron saint of Voroneț church, charter.

În studiul de față ne propunem să prezentăm câteva documente inedite de patrimoniu¹, datând din secolele XVII-XVIII,

păstrate actualmente la Secția de Manuscrise – Carte Rară a Bibliotecii Academiei Române din București, în care cuviosul

¹ Am semnalat aceste acte într-un articol de ziar: Oana-Mădălina Popescu. Cuviosul Daniil Sihastrul în documente. In: Tezaur, nr. 4, aprilie 2021. Vezi hrisoavele redată în facsimil în catalogul de expoziție: Mănăstirea Voroneț, coord. Gabriela Dumitrescu, Gabriela Platon, selecție, texte explicative: Gabriela Dumitrescu, Oana-Lucia Dimitriu, Luminița Kövari, Oana-Mădălina Popescu, Nina Florentina Cristea, Liana Năstăsescu, Gabriela Platon, Teofana Vlad. București: Ed. Stefadina, 2021, pp. 51, 53, 71-71.

Daniil Sihastrul este menționat ca sfânt, cu moaște, iar biserica mănăstirii Voroneț, unde se află mormântul său, ca având al doilea hram, alături de cel istoric, al Sf. Marelui Mc. Gheorghe și pe acela al Sf. Daniil cel Nou, nume sub care era cunoscut acest părinte în epocă².

Actele sunt valoroase, deoarece atestă că, la acea dată, deci înainte de proclamarea sa oficială ca sfânt printr-un „act de canonizare” de către Biserica Ortodoxă Română (iunie 1992³), pustnicul se bucura de evlavia poporului, fiind cinstit ca sfânt și recunoscut ca atare de autoritățile laice (domnul) și ecleziastice (Biserica Moldovei). De altfel, pe baza unor documente similare din secolul al XVI-lea și a unor izvoare iconografice sau arheologice, au și fost emise ipoteze că schimnicul moldovean ar fi fost oficial trecut în rândul sfinților de către Biserica Moldovei, în timpul mitropolitului Grigorie Roșca⁴.

Documentele la care ne referim și pe care le redăm în transcriere în anexă, vin să completeze informațiile istorice și isto-

riografice anterioare, adăugându-se celor câteva acte din veacul al XVI-lea, deja cunoscute, care amintesc de sfințenia cuviosului, arătând că evlavia poporului s-a păstrat și în perioada următoare, la o distanță mai mare de momentul adormirii sale. În plus, hrisoavele pe care le prezentăm au fost emise de domni din familii boierești diferite (Cantemir, Duca, Racoviță, Callimachi), ceea ce dovedește popularitatea schimnicului, acceptată oficial de domnii Moldovei din acea vreme, nefiind vorba, deci, despre o părere personală a unui anumit voievod sau de o efervescență de moment. Ca modalitate de raportare la cuvios, actele din secolele XVII-XVIII nu sunt diferite față de precedentele, chiar preiau aceleași sintagme, însă le prezentăm aici ca noi mărturii, care, adeverindu-le pe cele vechi, confirmă perpetuarea cinstirii cuviosului și în perioada următoare.

Câteva hrisoave din veacul al XVI-lea, care amintesc de *Sf. Daniil cel Nou*, sunt deja cunoscute în istoriografie⁵. De pildă, la 21 martie 1551, Iliș Rareș (1546- mai

² Despre viața sa știm că s-a născut la începutul secolului al XV-lea, în zona Rădăuți, a primit la botez numele Dumitru, s-a călugărit la mănăstirea Sf. Nicolae din Rădăuți (avându-l povățuitor pe Sf. Leontie de la Rădăuți), sub numele David, pe care l-a schimbat în Daniil la primirea schimei celei mari, a schimniciei, în jurul anului 1450. Anterior stătute și la Mănăstirea Sf. Lavrentie din județul Suceava, a pustnicit o vreme în zona Neamț, iar după construirea mănăstirii Putna, s-a retras în zona Voronețului. La îndemnul său, Sf. Ștefan cel Mare a construit mănăstirile Putna și Voroneț. A murit în anul 1496. Vezi, de pildă: Pr. Prof. Petru Rezuș. *Viața și faptele Sf. Daniil Sihastrul*. În: *Studii Teologice*, seria II, VIII. 1956, nr. 3-4, pp. 227-240; Pr. Prof. Petru Rezuș. *Daniil Sihastrul*. În: *Mitropolia Moldovei*, XLVI. 1970, nr. 3-6, pp. 268-273; Arhim. Ioanichie Bălan. *Patericul românesc*, ed. IV. Editura Episcopiei Romanului, 2001, pp. 110-118. Pentru Mănăstirea Sf. Lavrentie, astăzi dispărută, ce fusese situată în comuna Laura/Lavra, actualmente în comuna Straja din județul Suceava, vezi Ierom. Marcu-Marian Petcu. *Mănăstiri și schituri ortodoxe din Moldova, astăzi dispărute*. București: Ed. Biblioteca Națională a României, 2010, p. 179.

³ În ședința Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române din 28 februarie 1950, când au fost canonizați alți sfinți români, se propusese și Daniil Sihastrul, dar el a fost canonizat ulterior. Vezi Teodor M. Popescu. *Însemnătatea canonizării sfinților români*. În: *Biserica Ortodoxă Română (BOR)*, LXXI. 1953, nr. 5-6, pp. 493-502. De asemenea, propunerea a fost reluată și în ședința Sfântului Sinod din 28 martie 1955. Ioan Zamfirescu. *Lucrările Sinodului Mitropolitan-ședința de la 28 martie 1955*. În: *Mitropolia Moldovei*, XXXI. 1955, nr. 4, pp. 237-242.

⁴ Vezi Nicolae N. Pușcașu, Voica Maria Pușcașu. *Mănăstirea Voronețului. Arheologie și istorie*. În: *Analele Putnei*, V. 2009, nr. 1, pp. 75-138. Ierom. Dosoftei Dijmărescu. *Statutul Cuviosului Daniil Sihastrul la mijlocul secolului al XVI-lea și o posibilă semnificație*. În: *Analele Putnei*, VII. 2011, nr. 1, pp. 145-190, articol în care se pot consulta istoriografia referitoare la acest subiect și alte acte din secolele XVII-XVIII. Autorul consideră că la 14 septembrie 1547, cu ocazia resfințirii Voronețului, în vremea mitropolitului Grigorie Roșca, a fost canonizat oficial Daniil Sihastru. În legătură cu moaștele sale, pe baza descoperirii arheologice menționate de Nicolae N. Pușcașu și Voica Maria Pușcașu, ierom. Dosoftei Dijmărescu nu exclude două posibilități: fie descoperirea lor, odată cu deschiderea mormântului, ar fi dus la canonizare, fie evlavia, care a motivat trecerea în rândul sfinților, a necesitat deschiderea mormântului. Studiile care se referă la canonizarea sa încă din secolul al XVI-lea sunt prezentate chiar de autorii lor cu statut de ipoteză.

⁵ În general, hrisoavele din secolul al XVI-lea sunt reluate de toate studiile care amintesc de Sf. Daniil Sihastrul. Vezi de pildă: Pr. Scarlat Porcescu. *Sf. Daniil Sihastrul*. În: *Sfinți români și apărători ai legii strămoșești*. București: Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1987, pp. 327-328; Constantin Turcu. *Daniil Sihastru. Figură istorică, legendară, bisericască*. În: *Studii și cercetări istorice*, vol. XX (III seria nouă). 1947, pp. 245-259.

1551) îi întărea Voronețului proprietățile dobândite de la mitropolitul Grigorie Roșca și în acest context menționa biserica unde este „hramul Sfântului mare mucenic al lui Hristos și purtător de biruință Gheorghe și unde zace sfântul stareț Daniil”⁶. La câțiva ani distanță, la 5 aprilie 1558, Alexandru Lăpușeanul (1552-1561, 1564-1568) confirmă aceleași mănăstiri satul Drăgoești, dăruit de monahul Teodosie, precizând și hramul: „Sfântul marelui mucenic și purtător de biruință Gheorghe și Sfântului Stareț Daniil”⁷. Nu doar în hrisoave, deci în acte oficiale, emise de domni, este menționat sihastrul, ci și în acte ale particularilor, care fac danii la mănăstire⁸.

Documentele din secolele XVII-XVIII pe care le analizăm în continuare⁹ sunt acte prin care mănăstirea Voroneț era scutită de unele dări pe bucatele sale, iar poslușnicii pe care avea dreptul să-i țină, erau și ei iertați de plata unor dăjdii, având însă obligația, în schimbul acestor facilități, de a lucra pentru mănăstire. Prin urmare, actele sunt importante din punct de vedere bisericesc și pentru istoria acestui sfânt lăcaș,

dar conțin și interesante date de istorie economică, politică, socială, putând fi deci valorificate, prin studii ulterioare și din alte puncte de vedere.

În ordine, primul dintre actele la care facem referire datează din 20 octombrie 1699¹⁰ și este emis la Iași de Antioh Cantemir (1696-1700, 1705-1707), domnul Moldovei, fratele lui Dimitrie Cantemir și fiul lui Constantin Cantemir. În text, ni se arată că voievodul, „cu curată și luminată inimă”¹¹, dorind a urma faptelor bune ale predecesorilor săi și având binecuvântarea ierarhilor țării, adică a mitropolitului Sava de Suceava, a episcopului Misail de Roman, a celui de Rădăuți (nemenționat cu numele) și a lui Varlaam de Huși, întărea mănăstirii Voroneț unele privilegii anterioare. Adică, scutea de bir 12 poslușnici ai mănăstirii, permițându-le să nu plătească unele dări și să nu lucreze decât pentru slujba mănăstirii: „Domnia Mea m-am milostivit și am iertat acei svinte mănăstiri 12 poslușnici ce avea, să nu dea sulgiu, nici iliș, nici zloți, nici galbeni de casă, nici taleri, nici orți, nici alte lucruri să nu lucreze, ci să hie în pace de

⁶ Biblioteca Academiei Române (BAR), Manuscrise – Carte Rară, Pecete 175. Vezi Documenta Romaniae Historica (DRH), A, Moldova, vol. VI, 1546-1570, ed. Ioan Caproșu. București: Ed. Academiei Române, 2008, p. 113.

⁷ BAR, Manuscrise – Carte Rară, Doc. ist., LXXXIII/27. DRH, A, Moldova, vol. VI..., p. 394. Și un act de la Petru Șchiopul (1574-1577, 1577-1578, 1578-1579, 1582-1591), din 16 iulie 1575, prin care domnul confirma Voronețului daniile anterioare, conținea referirea la sihastrul nostru, în sintagma unde sânt moaștele sfântului stareț Daniil. Iar la 17 decembrie 1599, Ieremia Movilă (1595-1600) întărea mănăstirii Voroneț dania făcută de Grigorcea, mare vornic de Țara de Sus, pomenind sfântul lăcaș unde este hramul Sfântului și slăvitului marelui mucenic și purtător de biruință a lui Hristos Gheorghe și unde odihnesc sfințele moaște ale precuviosului și purtătorului de Dumnezeu, părintelui nostru Daniil cel Nou. BAR, Manuscrise – Carte Rară, Doc. ist., LXXXV/47. DRH, A, Moldova, vol. VII, 1571-1584, ed. Ioan Caproșu. București: Ed. Academiei Române, 2012, p. 152; BAR, Manuscrise – Carte Rară, Doc. ist., LXXXIII/48. Documente privind istoria României (DIR), veacul XVI, A, Moldova, vol. IV, 1591-1600. București: Ed. Academiei RSR, 1952, p. 275.

⁸ Exemplificăm cu un document din aceeași dată, 16 iulie 1575, emis la Iași, prin care strănepoții boierului Drăgoi dăruiesc satele Drăgoești, Lucăcești și Botești mănăstirii Voroneț, unde este hramul sfântului și întru Hristos mucenicului Gheorghe și unde este și starețul Daniil. De asemenea, obștea Voronețului îl cinstea pe cuviosul Daniil sfânt ca ocrotitor al lor, alături de Sf. Gheorghe. Așa citim, de pildă, într-un act din 15 iunie 1653, prin care egumenul Parthenie și soborul mănăstirii Voroneț dau lui Dumitrașco Neagoe doi vecini, stăruind ca egumenii ce vor urma să respecte decizia: pe cine va alege milostivul Dumnezeu dintre frați și sveti Gheorghe și sveti Daniil, să fie egumen pre urma noastră, întru nemică nimeni să nu-i învăluiască. Teodor Bălan. Documente bucovinene, vol. I. Cernăuți: Institutul de Arte grafice și Editură Glasul Bucovinei”, 1933, p. 74; BAR, Manuscrise – Carte Rară, Doc. ist., CLX/184. Se consideră că al doilea hram a fost preluat din vremea mitropolitului Grigore Roșca. Vezi Andrei Eșanu, Valentina Eșanu: Viața și faptele mitropolitului Grigorie Roșca (1478-1570). Iași: Ed. Doxologia, 2017, p. 20; Gheorghe I. Popovici. Sfântul Daniil Sihastrul (†1496). În: Mitropolia Moldovei și Sucevei, LX. 1984, nr. 1-3, p. 146.

⁹ Aceste acte sunt menționate în rezumat, însă fără a se face vreo referire la Sf. Daniil Sihastrul, în *Condica Monastirii Voronețul*, ed. Sim. Fl. Marian, Suceava, Tipografia societății bucovinene în Cernăuți, 1900, p. 81. *Condica* a fost redactată de Arhim. Vartolomeu Măzăreanu în 1775.

¹⁰ BAR, Manuscrise – Carte Rară, Doc. ist. LXXXIII/83.

¹¹ BAR, Manuscrise – Carte Rară, Doc. ist. LXXXIII/83.

toate angheriile câte vor hi pre alți mișei în Țara Domniei Méle, numai stupi, oi, mascuri de vor avia, vor da désetină și goștină, iar de alte de toate să hie în pace¹². Așadar, pe baza vechilor cărți de milă, domnul reînnoiește mănăstirii dreptul ca 12 dintre slujbașii săi (poslușnici) să fie scutiți de unele dări, pentru ca în schimb să lucreze la mănăstire (să fie de ascultarea, poslușania), însă de alte dări nu erau iertați, ei fiind datori să plătească, dacă aveau stupi și animale, desetină și goștină pentru acestea. Mila era acordată pe fondul sărăcirii mănăstirii, din cauza vremurilor și a lipsei de vecini, adică de țărani dependenți, sfântul locaș fiind: „la mari slăbiciuni, de multe prăzi prădată, la cumplitele vremi și greutăți”¹³. Prin urmare, acești 12 poslușnici erau de ajutor mănăstirii. Domnul porunca și pârclabi-

lor de ținut și vornicilor și altor dregători (șugubinari și globnici) să nu ia dări sau amenzi de la ei și nici să nu-i judece dacă greșesc ceva, acest drept fiind acordat egumenului mănăstirii Voroneț¹⁴, Isaia. Documentul este important, așa cum am amintit, și din punct de vedere economic, căci enumeră câteva din dările care se plăteau în acea vreme, cu termenii lor specifici¹⁵.

În document sunt amintiți și ierarhii țării din acea vreme: Sava¹⁶, mitropolitul Sucevei; episcopii Misail¹⁷ de Roman; cel de Rădăuți al cărui nume nu apare¹⁸ și Varlaam¹⁹ de Huși. Pentru Biserica Moldovei aceasta a fost o perioadă mai tulbură. După ce, în timpul domniei lui Constantin Cantemir²⁰ (1685-1693, aliat turcilor și ostil polonezilor, tatăl lui Antioh și Dimitrie), mitropolitul Dosoftei²¹ (1671-1674, 1675-

¹² BAR, Manuscrise – Carte Rară, Doc. ist. LXXXIII/83.

¹³ BAR, Manuscrise – Carte Rară, Doc. ist. LXXXIII/83.

¹⁴ Vezi Ștefan Gr. Berechet. Dreptul vechilor noștri ierarhi la judecarea mirenilor. În: BOR, LVI. 1938, pp. 741-761. Autorul arată că egumenii și episcopii judecau procesele locuitorilor de pe moșiile mănăstirii, dar, în caz de abuz, domnul le retrăgea acest drept.

¹⁵ Desetina (darea pe stupi, deși inițial sensul era de o zecime din orice produs imposabil), iliș (dare asupra cerealelor în Moldova și Transilvania, similară cu găletăritul în Țara Românească, percepută în produse, dar și în bani, mai ales din secolul al XVIII-lea), goștină (dare pe oi și porci-mascuri), sulgiu (dare asupra vacilor și oilor); de asemenea sunt menționați și poslușnicii, o categorie socială cu un statut fiscal aparte, fiind scutiți de plata unor dări către domnie, dar muncind, în schimb, pentru mănăstirile în slujba cărora se aflau. Remarcăm și termenii de globnici (cei care percepeau diferite amenzi) și șugubinari (slujbași care percepeau taxa dușegubinei, pentru omor, tâlhărie, adulter și încasau amenzile și răscumpărarea). Nicolae Grigoraș, Ilișul – o dare plătită în Moldova și Transilvania. În: Sub semnul lui Clio, Cluj-Napoca. 1974, pp. 114-128; Nicolae Grigoraș. Dările în Moldova de la întemeierea statului și până la 1741 (III). În: Cercetări istorice, XIV-XV, extras, Iași. 1983-1984, pp. 153-171; Constantin A. Stoide. Despre sulgiu și ialoviță. În: În amintirea lui C. Giurescu. București, 1944, pp. 493-502; Instituții feudale din Țările Române. Dicționar, coord. Ovid Sachelarie, Nicolae Stoicescu. București: Ed. Academiei RSR, 1988, pp. 149, 231, 208, 460, 371; Nicolae Grigoraș. Imunitățile și privilegiile fiscale în Moldova, de la întemeierea statului și până la mijlocul secolului al XVIII-lea. În: Revista istorică, XXVIII. 1974, nr. 1, pp. 55-77.

¹⁶ Sava II, fost episcop de Roman, a păstorit ca mitropolit al Sucevei între 1689-1701/2; a murit în 1705. Mircea Păcurariu. Liste cronologice ale ierarhilor Bisericii. În: Istoria românilor, vol. V, coord. Virgil Câdea. București: Ed. Enciclopedică, 2003, p. 1037.

¹⁷ Misail a fost episcop de Roman între circa 1689-1701/2, anterior fusese la Rădăuți și ulterior va ajunge mitropolit al Sucevei, după Sava. Mircea Păcurariu. Liste cronologice ale ierarhilor Bisericii. În: Istoria românilor, vol. V, p. 1038.

¹⁸ Episcop de Rădăuți a fost între 1689-1702, Lavrentie. Însă fusese hirotonit de mitropolitul Dosoftei în Polonia, înainte de decembrie 1691, Nicolae Vasilevici, considerat episcop necanonic de Rădăuți în acea vreme. Mircea Păcurariu. Liste cronologice ale ierarhilor Bisericii. În: Istoria românilor, vol. V, p. 1038.

¹⁹ Varlaam I a fost episcop de Huși între 1689-1708. Mircea Păcurariu. Liste cronologice ale ierarhilor Bisericii. În: Istoria românilor, vol. V, p. 1039.

²⁰ Vezi Paul Cernovodeanu. Vremea Cantemireștilor. În: Istoria românilor, vol. V, coord. Virgil Câdea..., pp. 296-336, unde se menționează și faptul că polonezii, între 1685-1691 au făcut campanii anuale prin Moldova, spre Dunăre, contra turcilor. Dimitrie Cantemir: Viața lui Constantin Cantemir. În: Opere complete, vol. VI, t. I, ed. Virgil Câdea, Andrei Pippidi, Dan Slușanschi. București: Ed. Academiei Române, 1996, pp.127-145, ne spune că polonezii jefuiau țara și nu opreau tâlhăriile, chiar contra mănăstirilor.

²¹ Despre Sf. Ierarh Dosoftei, vezi de pildă Ion I. Croitoru. Ortodoxia și Apusul în tradiția spirituală a românilor. Unitatea Ortodoxiei și apărarea credinței ortodoxe în fața propagandei protestante din secolul al XVII-lea, vol. I. Târgoviște: Ed. Cetatea de Scaun, 2012, pp. 328-334.

1686) a ajuns în Polonia, cu regele Jan Sobieski (1674-1696), la retragerea acestuia din Moldova (1686, după ce leșii prădaseră țara)²², scaunul mitropolitan a rămas vacant, treburile fiind rezolvate de Calistru Vartic, fost episcop de Huși, dar în calitate de locțiitor de mitropolit. Abia în 1689 a fost ales mitropolit Sava (cu metania la Putna, fost episcop de Roman până în 1689) și care a păstorit din 1689 până la sfârșitul anului 1701 sau începutul lui 1702. Misail, amintit în text, fusese episcop de Rădăuți între 1685-1689 și a fost episcop de Roman între 1689 și 1701/1702, când a fost ales mitropolit în locul lui Sava. Varlaam a păstorit ca episcop de Huși între 1689-1708, când s-a retras din scaun; el avea metania la mănăstirea Secu. Observăm că în text este lăsat loc alb pentru episcopul de Rădăuți. Situația se explică prin faptul că, deși titular era Lavrentie de la Bogdana (care a păstorit scaunul de la Rădăuți între 1689-1702), mai fusese hirotonit un alt episcop de Rădăuți, anume Nicolae Vasilievici. Acesta era din Suceava, dar trăia în Polonia și fusese hirotonit de mitropolitul pribeag Dosoftei (dar nu a ocupat efectiv scaunul, nefiind considerat canonic)²³. Cu toate acestea, în documentul din 1701, la care ne vom referi mai jos, apare un Nicolae de Rădăuți.

Textul se încheie cu un blestem care viza pe cei care ar strica acest privilegiu al mănăstirii și era autentificat și prin semnătura autografă a lui Antioh Cantemir. Semnalăm totodată și protocolul inițial, cu invocția verbală (care apare după cea simbolică, prin cruce) și intitulația: „Întru numeli Părintelui ș-a Fiiului ș-a Duhului Svânt, Troiță svântă, unu nedespărțită. Adică eu, șărbul lui Dumnezeu și Mântuitoriului nostru Ii-

sus Hristos, Troiței adevărate închinător, noi Antioh Costantin voievod²⁴. Reținem mențiunea că domnul întărește aceste privilegii la svânta mănăstire Vorunețul, ce iaste la ținutul Suceviii, unde iaste hramul svântului marelui măcinic și biruitor a lui Hristos, voinic Gheorghe și preacuviosul Daniil cel Nou²⁵. Așadar, la 1699, biserica mănăstirii Voroneț avea două hramuri oficial acceptate: Sf. Mare Mc. Gheorghe, vechiul hram istoric, și Sf. Daniil cel Nou, nume sub care era cunoscut Daniil Sihas-trul, al cărui mormânt se află în partea sudică a pronaosului sfântului locaș.

Prevederi similare referitoare la scutirea celor 12 poslușnici ai mănăstirii Voroneț de unele dări întâlnim și într-un act ulterior, din 25 martie 1701²⁶, emis de domnul Moldovei Constantin Duca (1693-1695, 1700-1703), fiul lui Gheorghe Duca. De data aceasta invocția este doar cea simbolică, prin cruce, lipsind cea verbală, însă începutul este aproape identic cu cel din documentul precedent. Domnul, râvnind a urma bunelor lucrări ale înaintașilor săi care au miluit sfintele mănăstiri, pentru veșnica lor pomenire (deci nu pentru un act politic, ci pentru scop duhovnicesc), întărește, la rândul său, privilegiile Voronețului. Și acum, gestul, binecuvântat de cei patru ierarhi ai Moldovei: Sava, arhiepiscop și mitropolit al Sucevei, Misail, episcopul de Roman, Nicolae de Rădăuți²⁷ și Varlaam de Huși și întărit prin sfatul boierilor mari și mici, este îndreptat către „svânta mănăstiria Vorunețul, ce iaste la ținutul Sucevei, unde este hramul Sfântului marelui măcenic și biruitor al lui Hristos ogodnic²⁸ Gheorghe și preacuviosul Daniil cel Nou²⁹”.

După enumerarea privilegiilor poslușni-

²² Dimitrie Cantemir. Viața lui Constantin Cantemir. În: Opere complete, vol. VI, t. I..., p. 145: „Leșii au prădat și sfintele odoare, într-aceea <Sobieski> a luat cu sine și moaștele Sfântului Ioan cel Nou, împreună cu mare <număr> de pietre scumpe și de alte odoare de argint și de aur și le-a poruncit să-l ducă prins cu ei pe însuși mitropolitul, care îl muștra în față pentru fapta cea nelegiuită a oștenilor și se ruga de milostivire”.

²³ Vezi detalii la Pr. Mircea Păcurariu. Istoria Bisericii Ortodoxe Române, vol. II: București: Ed. Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, 1994, pp. 113-124.

²⁴ BAR, Manuscrise – Carte Rară, Doc. ist. LXXXIII/83.

²⁵ BAR, Manuscrise – Carte Rară, Doc. ist. LXXXIII/83.

²⁶ BAR, Manuscrise – Carte Rară, Doc. ist. LXXXIII/84.

²⁷ Observăm că este amintit aici Nicolae, iar nu Lavrentie.

²⁸ Ogodnic – plăcut, iubit, binecuvântat. Dicționarul Limbii Române (DLR), tom X. București: Ed. Academiei Române, 2010, p. 164.

²⁹ BAR, Manuscrise – Carte Rară, Doc. ist. LXXXIII/84.

cilor (de a nu plăti sulgiu, iliș, zloți, galbeni, taleri, orți, ci numai destină și goștină, dacă au stupi și animale), domnul poruncește dregătorilor să nu le ceară acestora dările de care fuseseră iertați, nici să-i judece, căci acest drept îi era conferit egumenului mănăstirii, de data aceasta Efrem arhimandritul. Și acest act se încheie cu un îndemn către viitorii domni de a întări mila, precum și cu un blestem ca să nu îndrăznească nimeni a strica aceste privilegii acordate mănăstirii.

Printr-un act din 12 august 1716³⁰, Mihai Cehan Racoviță³¹, iartă 8 poslușnici ai Voronețului de dări. Documentul este redactat sub forma unei porunci domnești către boierii și slujitorii care strângeau dările în ținutul Sucevei, interzicându-li-se acestora să se amestece în oamenii (poslușnicii) mănăstirii. Însă și acum ne atrage atenția menționarea celor două hramuri: „Vă facem știre tuturor pentru sfânta mănăstire Voronețul, unde iaste hramul Sfântului marelui măcenic și biruitor al lui Hristos, ogodnic Gheorghe și a precuciviosului Daniil cel Nou”³². În continuare, voievodul arată că egumenul Voronețului venise la el, cu lacrimi și se jeluise pentru starea de slăbiciune și sărăcie la care ajunsese sfântul locaș, precum și milele obținute anterior, de la alți domni, fapt care l-a determinat pe Mihail Racoviță să scutească 8 poslușnici (oameni străini, fără bir la vistierie) de toate dările ce erau în țară, cu excepția deseti-

nei și a goștinei.

Prin alte trei acte, din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, voievozii acordau mai multe scutiri pentru bucatele mănăstiri Voroneț. De pildă, la 17 ianuarie 1757³³, Constantin Mihai Cehan Racoviță³⁴, domnul Moldovei, fiul lui Mihai Cehan Racoviță, după ce înfățișa printr-o arengă importanța milosteniei, mai ales către sfințele lăcașuri, spunea: „Deci, fiind una dintr-aceste și sfânta mănăstire Voronețul, unde să cinstește și să prăznuiește Sfântul și marele martur al lui Hristos, Gheorghe, unde sint și moaștele Sfântului cuciviosului părintelui nostru Daniil cel Nou, carele iaste zidită din temelie de fericitul domnul Stefan Vodă cel Bun, iată dară că i-am dat Domnia Mea acestii numite mănăstiri acest hrisov a Domniei Méle, prin care hotărâm și rânduim ca să aibă a scuti fieștecând, în toată vrémea Domniei Méle: o stupi de stupi de desiatenă și o sută de oi de goștină și zece vite de văcărit și de conită și trei sute vedre de vădrărit. Pe aceste bucati nici un ban să nu de”³⁵.

De asemenea, patru *liude*³⁶, oameni străini, fără bir la vistierie ce și-ar găsi mănăstirea, să fie iertați de toate dările și angara-lele, să fie spre slujba mănăstirii. Cu aceste venituri care le reveneau, prin iertarea de plata dărilor, călugării urmau să se chivernisească și să-și îplinească neajunsurile. Spre deosebire de primele trei documente, sunt amintite alte dări: văcăritul³⁷,

³⁰ BAR, Manuscrise – Carte Rară, Doc. ist. LXXXIII/87.

³¹ Mihai Cehan Racoviță a fost domn al Moldovei între 1703-1705, 1707-1709, 1715-1726 și domn al Țării Românești între 1730-1731, 1741-1744. Mihai Țipău: *Domnii fanarioți în Țările Române (1711-1821)*. București: Ed. Omonia, 2008, p. 155.

³² BAR, Manuscrise – Carte Rară, Doc. ist. LXXXIII/87.

³³ BAR, Manuscrise – Carte Rară, Doc. ist. LXXXIII/88.

³⁴ Constantin Mihai Cehan Racoviță a fost domn al Moldovei între 1749-1753, 1756-1757 și domn al Țării Românești între 1753-1756, 1763-1764. Mihai Țipău: *Domnii fanarioți în Țările Române (1711-1821)*..., p. 151.

³⁵ BAR, Manuscrise – Carte Rară, Doc. ist. LXXXIII/88.

³⁶ *Liude* – termen de origine slavă, cu sensul de oameni de rând, contribuabili. Al doilea sens era de unitate impozabilă, formată din câțiva oameni care se întovărășeau la plata dărilor, plătind ca o unitate. Sistemul ludei colective a fost desființat prin Convenția de la Akerman, care introduce capitația. *Instituții feudale din Țările Române*. Dicționar..., p. 280.

³⁷ Văcărit – dare pe vite. *Instituții feudale din Țările Române*. Dicționar..., p. 493. Era cerută tuturor posesorilor de vite, autohtoni și străini. A fost impusă de nevoi extraordinare, în timpul lui Constantin Brâncoveanu și Constantin Duca, de aceea contestată de păturile sociale privilegiate, desființată și reînființată de câteva ori, atât în Țara Românească, cât și în Moldova. Pentru autohtoni, a fost desființată în 1757 în Moldova și 1763 în Țara Românească, dar înlocuită cu o altă dare, ajutorința, iar pentru străini taxa s-a menținut și după Regulamentele Organice.

conița³⁸ și vădrăritul³⁹. Mila fiind dată pe durata domniei sale, Constantin Racoviță invita și pe suveranii ce vor urma după el să o întărească și chiar să o mărească, să adauge, dacă vor putea, „cât le va da mâna”, spre a lor veșnică pomenire (deci iarăși finalitatea milei este una duhovnicească).

La 14 august 1757⁴⁰, Scarlat Ghica⁴¹, domnul Moldovei, ierta, la rândul său, de dări bucatele mănăstirii „Voronețul, unde să cinstește și să prăznuiești Sfântul și marile martur al lui Hristos Gheorghe, unde sint mo<a>știile sfântului cuviosului părintelui nostru Daniil cel Nou, carele iaste zidită din temelii de fericitul Domnul Stefan Vodă cel Bun⁴². Scutirile, acordate iarăși pe durata domniei sale, se aplicau pentru: o sută stupi de désetină și o sută oi de goștină și zece vite de vâcărit și de coniță și două sute de vedre de vin de vădrărit. Pe acești bucate, nici un ban să nu de⁴³. De asemenea, mănăstirii îi era întărit dreptul de a ține „patru liude, oameni streini, ce și-ar găsi, fără de bir în vistierie, iarăși m-am milostivit Domnia Mea și i-am iertat pe capitele lor di toate dările și angăriile oricâte ar ieși de la vistierie Domniei Méle⁴⁴. Hrisovul, prin care domnul poftea și pe viitorii conducători ai Moldovei să confirme și să sporească mila, era întărit cu credința fiilor lui Scarlat Ghica și a boierilor, mari și mici.

În august 1759⁴⁵, Ioan Theodor Callimachi⁴⁶, relua mila, printr-un hrisov prin care anunța pe slujbașii domnești de privilegiile mănăstirii: „Facem știre cu acestu hrisov a Domniei Mele tuturor cui să cadă a ști, pentru sfânta mănăstiri Voroneț, unde să cinstește și să prăznuiește hramul Sfântul și marile martur a lui Hristos Gheorghe, unde sintu și mo<a>știile sfântului cuviosului părintelui nostru Daniil cel Nou, cari este zidită din temelie de fericitul Domnu Stefan Vodă cel Bunu⁴⁷.

Menționând că văzuse hrisoavele de milă obținute de la Constantin Racoviță și de la Scarlat Ghica și de la alți domni, voievodul a hotărât ca și el să o întărească, „nam trecut cu vedere mila ce au avut această sfântă mănăstire și asemenea am întărit ca, fieștecând, în toată vreme Domniei Mele, să aibă a scuti aceste bucate⁴⁸. Prevederile, atât pentru bucate, cât și pentru oamenii mănăstirii, erau identice cu cele din actul de la Scarlat Ghica, din 14 august 1757. Hrisovul era întărit prin credința fiilor săi și a boierilor Divanului, menționați cu numele și dregătoria lor (actul deci poate fi valorificat și din punct de vedere prosopografic). Reținem de asemenea și pomenirea în documente a stareților mănăstirii Voroneț: Isaiia (în 1699) și Efrem (în 1701).

Totodată, remarcăm faptul că, în ciuda

³⁸ Cuniță – în Moldova, o dare pe vite (cai, vaci, oi, capre) aduse la pășunat vara. Ca dare, a fost înființată de Antioh Cantemir sau Constantin Mavrocordat, similară cu vâcăritul; la început se referea doar la cai, apoi sensul s-a extins la vitele mari. La sfârșitul secolului al XVIII-lea, valoarea era de 40 de bani. Pentru străinii care aduceau vitele la pășunat, cunița era similară cu ierbăritul, adică cu taxa pentru pășunat. A fost desființată la Regulamentele Organice. Instituții feudale din Țările Române. Dicționar..., p. 129.

³⁹ Vădrărit – dare asupra vinului în Țara Românească și Moldova, în secolele XVIII-XIX, încasată separat de vinărici și pogonărit. A fost înființată de Antioh Cantemir, în domnia din 1705-1707 din Moldova și valoarea sa era, la început, de doi bani pe vadră de vin, apoi a crescut; darea s-a desființat în 1831. Instituții feudale din Țările Române. Dicționar..., p. 494.

⁴⁰ BAR, Manuscrise – Carte Rară, Doc. ist. LXXXIII/89.

⁴¹ Scarlat Ghica a fost domn al Moldovei între martie 1757-august 1758 și domn al Țării Românești între 1758-1761, 1765-1766. Mihai Țipău. Domnii fanarioți în Țările Române (1711-1821)..., p. 83.

⁴² BAR, Manuscrise – Carte Rară, Doc. ist. LXXXIII/89.

⁴³ BAR, Manuscrise – Carte Rară, Doc. ist. LXXXIII/89.

⁴⁴ BAR, Manuscrise – Carte Rară, Doc. ist. LXXXIII/89.

⁴⁵ BAR, Manuscrise – Carte Rară, Doc. ist. LXXXIII/90.

⁴⁶ Ioan Theodor Callimachi a fost domn al Moldovei între august 1758- mai/iunie 1761. Mihai Țipău. Domnii fanarioți în Țările Române (1711-1821)..., p. 53.

⁴⁷ BAR, Manuscrise – Carte Rară, Doc. ist. LXXXIII/90.

⁴⁸ BAR, Manuscrise – Carte Rară, Doc. ist. LXXXIII/90.

impunerii domnilor de către turci (specifică perioadei fanariote)⁴⁹, se menținea conștiința originii divine a puterii, voievozii fiind „din mila lui Dumnezeu” domni ai Moldovei, aleși de Dumnezeu din neamul celui în funcție sau din alt neam, cum citim în acte. Prin urmare, conform concepției de origine bizantină, neperimată, ei aveau datorii față de supuși („datori fiind a lucra talantul” rânduit de la Dumnezeu, cum citim în hrisoave), în acest context fiind subliniată, mai ales, obligația de a face bine și a ajuta sfintele lăcașuri. Aceste acte de milă erau motivate de conștientizarea valorii milosteniei (subliniată în arengă) pentru mântuirea sufletului, deci în scop duhovnicesc, pentru veșnica lor pomenire.

Sărăcirea mănăstirii este pusă în legătură cu pierderea vecinilor și cu jafurile care se abătuseră asupra întregii țări. Spre sfârșitul secolului al XVII-lea, frecvente fuseseră raidurile polonezilor, în vremea lui Jan Sobieski, descrise și de Dimitrie Cantemir, așa cum am văzut. Însă, nu doar în timp de conflict armat mănăstirea era prădată. Pentru perioada anterioară avem un alt exemplu de modalitate de păgubire a mănăstirii: la 12 mai 1599, Ieremia Movilă scria autorităților din Bistrița transilvană să înapoieze călugărilor de la Voroneț oile din munți, furate de localnici⁵⁰.

Prin urmare, în contextul emiterii unor hrisoave de milă către mănăstirea Voroneț, domnii Moldovei amintesc și de Sf. Daniil Sihastrul, pomenit ca „Sfântul Daniil cel Nou”, care era cinstit ca al doilea hram al mănăstirii, alături de Sf. Gheorghe, și care avea moaște în lăcașul construit de fericitul domn Ștefan Vodă cel Bun, adică Sf. Ștefan cel Mare. Referirile la Sf. Daniil Sihastrul pe care le regăsim în documentele din veacurile XVII-XVIII sunt identice cu cele care apar în actele din perioada anterioară, cinstirea schimnicului menținându-se vie în conștiința oamenilor și la o mai mare distanță față de momentul adormirii sale, ceea ce arată ca popularitatea sa era adânc înrădăcinată în trăirea oamenilor, respectul nelimitându-se doar la o generație după moartea sa, nefiind vorba, deci, despre o stare trecătoare a celor care l-au cunoscut sau a urmașilor acestora. Documentele prezentate în acest studiu, alăturându-se hrisoavelor și manuscriselor deja cunoscute, datând din secolul al XVI-lea, precum și altor tipuri de surse istorice (izvoare scrise: documente, cărți vechi tipărite, însemnări pe manuscrise; tradiție; izvoare iconografice și arheologice), valorificate în istoriografie⁵¹, vin să completeze și să întregască informațiile despre evlavia de care se bucura cuviosul Daniil Sihastrul.

⁴⁹ Domnii fanarioți erau numiți de turci, iar în ierarhia otomană dețineau același rang ca pașalele cu două tuiuri; însă, când erau primiți de sultan, beneficiau de același ceremonial ca domnii din vechime, aleși de țară și ulterior confirmați de Poartă. Constantin Bălan. *Domnia. Sfatul domnesc și Adunările țării. Organizarea administrativ-teritorială*. În: *Istoria românilor*, vol. VI, coord. Paul Cernovodeanu, Nicolae Edroiu, Constantin Bălan: București: Ed. Enciclopedică, 2002, p. 304. În perioada fanariotă domnii erau numiți de turci cu simbolurile puterii, primiți la Patriarhia Ecumenică, unde li se cântau aceleași imnuri ca la încoronarea împăraților bizantini și apoi unși în țară de mitropolit și arătat ca domn prin citirea firmanului de numire. Totuși, situația domnilor s-a deteriorat în această perioadă, dar țările române au beneficiat de același statut de state tributare, incluse în casa “dar-al-ahd”, ca în vremurile trecute. Vezi detalii la Mihai Maxim. *Țările Române și Imperiul Otoman*. În: *Istoria românilor*, vol. VI..., pp. 598-600.

⁵⁰ Andrei Veress. *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. V. București: Cartea Românească, 1932, p. 232.

⁵¹ Andrei Eșanu, Valentina Eșanu. *O nouă tâlcuire la O samă de cuvinte de Ion Neculce (legenda a IV-a)*. În: Andrei Eșanu, Valentina Eșanu. *Epoca lui Ștefan cel Mare: Oameni, destine și fapte*. București: Ed. Institutului Cultural Român, 2004, pp. 96-106; Andrei Eșanu, Valentina Eșanu. *Mănăstirea Voroneț. Istorie, Cultură, Spiritualitate*. Chișinău: Ed. Pontos, 2010; Ioan Bogdan: *Evangeliiile de la Humor și Voroneț din 1473 și 1550*. În: *Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Istorice (AARMSI), seria II, tom XXIX, 1906-1907*, pp. 651-652; Pr. Prof. Dr. Bogdan Racu. *Mitropolitul Grigorie Roșca, ucenic al sfântului Daniil Sihastrul și ctitor al mănăstirii Voroneț*. <https://doxologia.ro> > *viața bisericii* > biografii luminoase, site accesat la 9 martie 2021; *Memoriul P.S.S. episcopului Melchisedec despre Tetraevanghelul lui Ștefan cel Mare de la Humor și Tetraevanghelul mitropolitului Grigorie de la Voroneț, ambele manuscripte*. În: *Analele Academiei Române. Administrative*, s. II, t. IV, 1882, pp. 18-28.

Anexe

Anexa 1- 1699 (7208) octombrie 20, Iași. Antioh Cantemir, domnul Moldovei, scutește de bir poslușnicii mănăstirii Voroneț.

† Întru numelui Părintelui ș-a Fiiului ș-a Duhului Svânt, Troiță svântă, Unu nedespărțită.

Adecă eu, șărbul⁵² lui Dumnezeu și Mântuitorul nostru Iisus Hristos, Troiței adevărate închinător, Noi, Antioh Costantin Voievod, BoËieÓ Milostió gospodar Zemli Moldavskoï⁵³, adecă Domniia Mea bine am vrut, cu a noastră bunăvoie și cu curată și luminată inimă, din tot sufletul nostru și de la Dumnezău ajutor, Domniia Mea răhnind și urmând bunelor și fericitelor lucruri ce i-au făcut alți răposăți domni ce au fost mai-nainte de noi, care bini întărindu și miluind svinteli mănăstiri, pentru veșnica pomenirea sa, pentru aceia și noi, cu vrerea a Celui puternic Dumnezău, cu blagoslovenia alor noștri luminați patru svinți părinți a Moldovei: alesul Sava arhiepiscop i mitropolitu Sucevii i Misal episcopul de Roman i [...] ⁵⁴ episcopul de Rădăuți i Varlaam episcopul de Huși și cu tot svatul nostru, boiarii țării mari și mici, socotit-am și am luat aminte de rândul svintelor mănăstiri, care sintu făcute de buni și pravoslavnici domni, unde zac trupurile lor, în mâinile lucrurilor facerilor.

Drept aceia, văzând Domniia Mea cum au miserit și au slăbit **svânta mănăstire Voronețul, ce iaste la ținutul Sucevii, unde iaste hramul Svântului marelui măcinic și biruitor a lui Hristos voinic Gheorghe și precuviosul Daniil cel Nou**⁵⁵, de

toți vecinii⁵⁶ și au rămas la mari slăbiciuni, de multe prăzi prădată, la cumpliteli vremi și greutăți ce au fost căzut asupra aceștii săraci de țări, Domnia Mea m-am milostivit și am iertat acei svinte mănăstiri 12 poslușnici ce avia, să nu dea sulgiu, nici iliș, nici zloți, nici galbeni de casă, nici taleri, nici orți, nici alte lucruri să lucreze, ci să hie în pace de toate angheriile⁵⁷ câte vor hi pre alți mișei⁵⁸ în țara Domniei Méle, numai stupi, oi, mascuri⁵⁹ de vor avia, vor da désetină și goștină, iar de alte de toate să hie în pace, precum au cărți și de la alți răposăți domni, ce au fostu mai-nainte de noi, numai să hie ei de slujba lucrurilor svintei mănăstiri.

Pentru aceia și voi, părcălabi de acel ținut și vornici de Câmpulungu și deșugubinari și globnici, să nu intrați între dânșii, nici să-i învăluți, nici bucatile lor pentru alții să nu li să tragă, ci numai carii dintre dânșii ar greși ceva, ca să aibă a-i giudeca și a-i certa și a-i globi rugătorul nostru Isaiia Nacul, egumenul de la acia svântă mănăstire și cu săborul, cine și după deala⁶⁰ sa.

Așijderili și după a noastră viață și domnie, pre cini Dumnezău va alége, din fiii noștri sau din frații noștri sau dintr-alte săminții a fi domnul acestii țări, poftim să n-aibă a strica a noastră puțină milă și întăritură, ce mai vârtos să aibă a da ș-a întări ș-a milui.

Iar cini s-ar ispiti să strice drésăli⁶¹ noastre și mila ce am făcut acei svinte mănăstiri, să hie neiertat de Domnul Dumnezău și de Maica Svinției Sale și de 12 svinți vârhovnici⁶² apostoli și să aibă pârâși pre sânгур Domnul Dumnezeu și pre svântul hramul

⁵² Se preferă varianta similară, din latină – servus, în locul slavului – robu.

⁵³ Din mila lui Dumnezeu domn al Țării Moldovei, în limba slavă.

⁵⁴ Loc alb în text.

⁵⁵ Sublinierea noastră.

⁵⁶ Țărani dependenți.

⁵⁷ Obligație în muncă gratuită și forțată, corvoadă. Augustin Scriban. Dicționarul limbii românești. București: Ed. Saeculum, 2013, p. 102.

⁵⁸ Mișel, mișei – sărac, sărman. Augustin Scriban. Dicționarul limbii românești, ..., p. 816. Aici cu sensul de categorie socială inferioară.

⁵⁹ Mascur – porc. Augustin Scriban. Dicționarul limbii românești, ..., p. 779.

⁶⁰ Deală – faptă, lucru, faptă rea.

⁶¹ Cu sensul de act, document. Augustin Scriban. Dicționarul limbii românești ..., p. 448.

⁶² Vârhovnic-șef. Augustin Scriban. Dicționarul limbii românești ..., p. 1415. Cu sensul de cei 12 Mari Apostoli.

acei svinte mănăstiri și să aibă parte cu Iuda și cu trecetul⁶³ Ariie, în veșnica muncă vă veac. Amin.

.. Æs⁶⁴. Văleat 7208 <1699> meseța⁶⁵ octombrie 20.

Noi Antioh Costantin voievod⁶⁶.

Pisah⁶⁷ Vasili Niagul.

Orig. rom., hârtie difolio (38 x 27, 5 cm), filigran, cerneală neagră, semnătura autografă a domnului, sigiliu aplicat în ceară roșie, căzut.

B.A.R., Doc. Ist. LXXXIII/83.

• **Anexa 2- 1701 (7209) martie 25.** Constantin Duca, domnul Moldovei, scutește de bir 12 poslușnici ai mănăstirii Voroneț.

† Noi, Costantin Duca Voievod, BoĖieÓ MilostíÓ gospodar Zemli Moldavskoï⁶⁸.

Adecă Domnia Mea bine am vrut, cu a noastră bunăvoie și cu curată și luminată inimă, din tot sufletul nostru și cu de la Dumnezeu ajutoriu, Domnia Mea râvnind și urmând bunelor și fericitelor lucruri ce au făcut alți răposați domni ce au fost mai-nainte de noi, carii bini întărindu și miluindu svintele mănăstiri pentru veșnica pomenirea sa, pentru aceia și noi, cu vrere a Celui puternic Dumnezeu, Carele pre toți i-au umbrit cu al Său Duh și cu blagoslovenia alor noștri patru svinți părinți a Moldovei cârmuitori a binei pravoslavnicii credință: alesul Saava arhiepiscop și mitropolit Sucevii i Misail episcop de Roman și Nicolae episcop de Radăuți și Varlaam episcop de Huși și cu tot sfatul nostru, boierii țării mari și mici, socotit-am și am luat aminte de rândul svintelor mănăstiri carele sântu făcute de buni domni pravoslavnici, unde zac trupurile în mâinile facerilor sale.

Drept aceia, văzând și Domnia Mea că au miserit și au slăbit **svânta mănăstiria Voronețul, ce iaste la ținutul Sucevei, unde este hramul Sfântului marelui măcenic și biruitor al lui Hristos ogodnic Gheorghe și precuviosul Daniil cel**

Nou⁶⁹, de toți vecinii și au rămas la mari slăbiciuni de multe prăzi prădată, la cumpliteli vremi și greutăți ce au fostu asupra acestui pământu și săracă de țară, Domnia Mea m-am milostivit și am iertat acei svintă mănăstire doisprezece poslușnici ce va avia, să nu de sulgiu, nici iliș, nici zloți, nici galbeni, nici taleri, nici orți, nici alte lucruri să lucreze, ce să hie iertați de toate dările și angheriile câte ar hi pre alți mișei ai țării Domniei Mele, numai stupi, oi, mascuri de vor avia, vor da desetină și goștină, iar de alte, de toate să hie iertați, precum le scriu cărțile și de la alți domni ce au fost mai-nainte de noi, numai ei să hie de slujba și lucrurile svintei mănăstiri.

Pentru aceia și voi, părcălabi de acel ținut și vornici de Câmpulungu și deșugubinari și globnici, să nu intrați între dânșii, nici să-i învăluți, nici bucatele lor pentru alții să nu le trageți, ce numai cari dintru dânșii ar greși ceva, ca să aibă a-i giudeca și a-i certa și a-i globi rugătoriul nostru Efrem arhimandritu, egumen de la această svântă mănăstire și cu săborul, ci și după vina lui.

Așijderile și după a noastră viață și domnie, pre cini milostivul Dumnezeu va <a>lege din fiii noștri sau din frații noștri sau dintr-alte seminții a fi domnul aceștii țări a Moldovei, pohtim pe domnia sa să nu aibă a strica a noastră puțină milă și întăritură, ci mai vârtos să aibă a da ș-a întări ș-a milui.

Iar cini s-ar ispiti să strice driasele noastre și mila ce am făcut acei svinte mănăstiri, să hie neiertat de Domnul Dumnezeu și de Maica Svinției Sale și de 12 vârhovnici apostoli și să aibă pârâș pre singur Domnul Dumnezeu și pre svântul hram acei svinte mănăstiri și să aibă parte cu Iuda și cu trecetul Arie în veșnica muncă vă veac.

Văleat 7209 <1701> martie 25.

Noi Constandin Duca voievod⁷⁰.

Orig. rom., hârtie difolio (41 x 20 cm),

⁶³ Triclet, proclat –afurisit, blestemat. Augustin Scriban. Dicționarul limbii românești..., p. 1057.

⁶⁴ În Iași.

⁶⁵ Meseța – luna în limba slavă.

⁶⁶ Semnătură autografă.

⁶⁷ Am scris, în limba slavă.

⁶⁸ Din mila lui Dumnezeu domn al Țării Moldovei, în limba slavă.

⁶⁹ Sublinierea noastră.

⁷⁰ Semnătură autografă.

filigran, cerneală neagră, semnătura autografă a domnului, sigiliu rotund, timbrat fix.

B.A.R., Doc. Ist. LXXXIII/84.

• **Anexa 3- 1716 (7224) august 12, Iași.** Mihai Racoviță, domnul Moldovei, iartă de toate dările 8 poslușnici ai mănăstirii Voroneț.

† Noi, Mihai Răcoviță Voievod, Milostio BoĖieŃ gospodar Zemli Moldavskoi⁷¹.

Scrie Domnie Mea la boiari și la toți slujitorii carii viți umbla cu toate slujbelle de la Domnie Mea la ținutul Sucevii, vă facem știre tuturor pentru **sfânta mănăstire Voroniațul, unde iaste hramul Sfântului marelui măcenic și biruitor al lui Hristos, ogodnic Gheorghe și a precuciviosului Daniil ce Nou**⁷². Viind aicea rugătorul nostru egumenul și cu lacrimi jăluindu-ne și arătându-ne cărți de miluire și de întărituri de la alți domni ce au fostu mai de-nainte de noi, așijderile și de la domnie Domniei Mele dintâi și de a doua, pentru sfânta mănăstire, că au rămas la mari slăbiciuni, de multe prăzi prădată, la cumplite vrémi și greutăți ce au fostu asupra acestui pământ și rămâind și fără vecini⁷³, carii le era de slujba mănăstirii.

Pentru aceea dară, văzând Domnia Mea jalba acestor rugători ai noștri și miluindu-ne și pre noi milostivul Dumnezău și cu a treia domnie a țării noastre Moldovei, iarăși m-am milostivit Domnia Mea, din tot sufletul nostru și am dat și am întărit sfânta mănăstire ca să aibă opt poslușnici și acești oameni să fie oameni streini, fără bani în vistierie și am iertat ca să fie în pace de toate dările câte s-ar ieși pe țară, nici întru nimic să nu-i învăluiască, nici ce-ar [...] ⁷⁴ peste alți să nu să ia, numai ei să fie pentru slujba și poslușanie sfintei mănăstiri, după

cum le scriu cărțile și de la alți domni, numai pentru desétina de stupi și goștina de oi și de mascuri, vor da țărănește, ca și altă țară, iar de alte să fie în pace.

Pentru aceea dară, poruncim Domnie Mea și vouă pârčălabi de ținut și dumnea-voastră vornici de Câmpulung și voi vornici de Câmpulung și voi șugubinari și alți globnici cari veți umbla ori fi cu ce fel de gloabe⁷⁵ și dă birărici⁷⁶, nici unii într-acești poslușnici să nu intrați, nici să le faceți vreun val, ce ei, când ar greși ceva, să aibă a-i giudeca și a-i certa și a-i globi rugătorul nostru egumenul careli va fi la sfânta mănăstire, că cinii le-ar face mai mult val, unii ca <a>ceia vor fi de mare certare de la Domnia Mea; într-alt chip nu va fi.

Așijderile și după a noastră viață și domnie, pe cini va alége milostivul Dumnezău a fi domnul în țară, ori din feciorii noștri, ori dintr-altul niam strein, poftim să nu aibă a strica această milă care am făcut Domnie Mea aceștii sfinte mănăstiri, cu acești poslușnici, ce mai vârtos să aibă a da și a întări, pentru a sa veșnică pomenire. Aceasta scriem.

Æs⁷⁷ leat 7224 <1716>, avgust 12.

Noi, Mihai Racoviță voievod⁷⁸.

[...] ⁷⁹.

Orig. rom., hârtie (32 x 22 cm), cerneală neagră, semnătura autografă a domnului, sigiliu imprimat în chinovar.

B.A.R., Doc. Ist. LXXXIII/87.

• **Anexa 4- 1757 (7265) ianuarie 17.** Constantin Mihai Cehan Racoviță, domnul Moldovei, face mai multe scutiri pentru bucatele mănăstirii Voroneț.

† Noi Constandin Mihail Cihan Racoviță Voievod, BoĖieŃ Milostio gospodar Zemli Moldavskoi⁸⁰

De vréme ce toată istorie véche și nouă⁸¹

⁷¹ Din mila lui Dumnezeu domn al Țării Moldovei, în limba slavă.

⁷² Sublinierea noastră.

⁷³ Țărani dependenți.

⁷⁴ Ilizibil.

⁷⁵ Gloabă – amendă. Augustin Scriban. Dicționarul limbii românești, ..., p. 564.

⁷⁶ Birăcici, de la bir – tribut, impozit. Augustin Scriban. Dicționarul limbii românești, ..., p. 179.

⁷⁷ În Iași.

⁷⁸ Semnătură autografă.

⁷⁹ Ilizibil.

⁸⁰ Din mila lui Dumnezeu domn al Țării Moldovei, în limba slavă.

în destul ne adevăriază că tot omul ce-au viețuit în lume, întru toată osteniala sa, cu nemica altă nu s-au folosit, fără numai cu faptele celi bune ce-au lucrat în viața sa, cari lucrare a milosteniei și altor faceri de bine să împarte în multe feluri de bunătați, lucrând fieștecare talantul cel dat de la Dumnezeu, după cum Înșuși Domnul l-au povățuit, iar mai vârtos aflăm că adevărat mai mult cunoscute și văzute facerile de bine cei ce au strălucit cu mila și agiutoriu lor către sfintele și dumnăzăiaștile mănăstiri, ce sânt lăcașuri dumnezeiești, unde de-a pururea să jărtvuiască și să săvârșască Jertva ce-a Tainică a Domnului Dumnezeu și Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Cu cari agiutoriu de milă ce să agiutoriază de către luminații oblăduitori domni și alți pravoslavneci creștini, nu numai că de-a pururea mângâia pre părinții călugări ce lăcuiesc la sfintele lăcașuri, adăpându-se cu agiutoriu cel de milă ca de la un izvor neconținut curgătoriu, ci și în veacu a să cruța și a să păzi bună starea lor aiave arătate sânt. Că n-au vrut Dumnezeu a să chivernisi sfintele dumnăzăiaști lăcașuri cu alte mijloace, ce numai cu agiutoriu și mila pravoslavneclilor creștini.

Dreptu aceia și Domniia Mea datoriu fiind a lucra talantul cel rânduit nouă⁸² de la Dumnezeu și nevoindu-ne a sluji Sfinției Sale cu celi ce ni-au dăruit bunătața Sa nouă⁸³, cercetat-am și-am luat aminte de starea sfintelor mănăstiri de la parte muntelui, de la ținutul Sucevii și găsindu-le la slabă și proastă stare, dintru întâmplare răzmiriților ce au căzut asupra acestui pământ și foarte lipsite de toate podoabele lor și descoperite și cu pre puțin bucate, cât puțin au rămas să se pustiască, nu ni-au lăsat râvna ce-am avut cu mare dorire către aceștii domnești zidiri și dumnăzăiaști lăcașuri a le prăvi să se pustiască, ce, din cât ni-au dat mâna mea⁸⁴, li-am agiutorat, făcându-le câte cevași scăzământ din dările

ce sânt asupra bucatelor, cum și dintr-altele ce-am găsit cu cale.

Deci fiind una dintr-aceste și **sfânta mănăstire Voronețul, unde să cinstește și să prăznuiască Sfântul și marile martur al lui Hristos Gheorghe, unde sint și moaștele sfântului cuviosului părintelui nostru Daniil cel Nou, carele iaste zidită din temelie de fericitul Domnu Stefan Vodă cel Bun**⁸⁵, iată dară că i-am dat Domniia Mea acestii numite mănăstiri acest hrisov a Domniei Méle, prin care hotărâm și rânduiam ca să aibă a scuti fieștecând, în toată vrémea Domniei Méle: o sută stupi de desiatenă și o sută oi de goștină și zăce vite de văcărit și conită și trei sute vedre de vădrărit. Pe acesti bucate nici un ban să nu de, nici să supere nime.

Așijdere și pentru patru liude, oameni streini ce și-ar găsi fără de bir în vistierie, iarăși m-am milostivit Domniia Mea și i-am iertat pe capetile lor de toate dările și angăriile, oricâte ar ieși de la vistierie Domniei Méle, cu nemică să nu se supere, căci vinitul acestor bucate l-am rânduit Domniia Mea sfintei mănăstiri, ca să chivernisească părinții călugări, să driagă și să facă celi răsipite și trebuincioase neagiunsuri.

Și pentru acest lucru priimit lui Dumnezeu, rugăm cu dragoste dumnăzăiască și pe luminații domni ce vor fi în urma Domniei Méle, miluiți de Dumnezeu cu domniia aceștii țări, ori din niamul Domniei Méle, ori dintr-alții, ca să nu strămure, nici să lipsească această puțină chiverniseală ce s-au făcut de stare și întregime sfintelor mănăstiri, ce încă, cât le va da mâna, să și mai adaogă, pentru a lor cinste și fericire și veșnică pomenire.

7265 <1757> luna ghenarie 17.

Noi Constandin voievoda⁸⁶.

Ștefan Buhăescu trei logofăt procit⁸⁷.

Orig. rom., hârtie (50 x 35, 5 cm), cerneală neagră și roșie, semnătura autografă a domnului, cu cerneală aurie, sigiliu im-

⁸¹ noaș.

⁸² noaș.

⁸³ noaș.

⁸⁴ Suprascris.

⁸⁵ Sublinierea noastră.

⁸⁶ Semnătură autografă.

⁸⁷ Ștefan Buhăescu al treilea logofăt a citit, în limba slavă.

primat în chinovar, cu stemele reunite ale Moldovei și Țării Românești.

B.A.R., Doc. Ist. LXXXIII/88.

• **Anexa 5- 1757 (7265) august 14, Iași.** Scarlat Ghica, domnul Moldovei, face mai multe scutiri pentru bucatele mănăstirii Voroneț.

† Cu mila lui Dumnezeu, Noi Scarlat Ghica Voievod, Domn Țării Moldovii.

De vremi ce toată istorie veche și nouă⁸⁸, în destul ne adevieriază că tot omul cel viețuit în lume, într-o toată osténiala sa, cu nimică altă nu s-au folosit, fără numai cu faptele celi bune ce-au lucrat în viața sa, care lucrare a milosteniei și altor faceri de bine să împarte în multe feliuri de bunătați, lucrând fieștecare talantul cel dat de la Dumnezeu, după cum Înșuși Domnul l-au povățuit, iară mai vârtos aflăm cu adevărat mai multe cunoscute și văzute facerile de bine cei ce au strălucit cu mila și agiutoriu lor cătră sfințele și dumnezeieștile mănăstiri, ce sânt lăcașuri dumnezeiești, unde de-a pururea să jărtvuești și să săvârșești Jirtva ce<a> Tainică a Domnului Dumnezeu și Mântuitoriului nostru Iisus Hristos. Cu cari agiutoriu de milă ce să agiutoriază de cătră luminații oblăduitori domni și alți pravoslavnicri creștini, nu numai că de-a pururea mângâia pe părinții călugări ce lăcuiescu la sfințele lăcașuri, adăpându-să cu agiutoriu cel de milă ca de la un izvor necontentit curgătoriu, ce și în veac a să cruța și a să păzi bună starea lor aiave arătate sânt. Că n-au vrut Dumnezeu a să chivernisi sfințele dumnezeieștile lăcașuri cu alte mijlo<a>ce, ce numai cu agiutoriu și mila pravoslavnicilor creștini.

Drept aceia și Domnie Me datoriu fiind a lucra talantul cel rânduit nouă⁸⁹ de la Dumnezeu și nevoindu-ne a sluji Sfinției Sale cu cele ce ni-au dăruit bunătațe Sa nouă⁹⁰, cercetat-am și am luat aminte de starea sfințelor mănăstiri de la partea muntelui, de la ținutul Sucevii și găsindu-le la slabă și proastă stare dintru întâmplare răzmirișălor ce-au căzut asupra acestui pă-

mânt și foarte lipsite de toate podoabile lor și descoperite și cu pre puțin bucate, cât puțin au rămas să să pustiască, nu ni-au lăsat râvna ce am avut cu marea dorire cătră acești dumnezeiești zidiri și dumnezeiești lăcașuri a le privi să se pustiască, ce din cât ni-au dat mâna, li-am agiutorat, făcându-le câte cevași scăzământ din dările ce sint asupra bucatelor cum și dintr-altile ce am găsit cu cale.

Deci fiind una dintr-aceste și **sfânta mănăstire Voronețul, unde să cinstește și să prăznuiești Sfântul și marile martur al lui Hristos Gheorghe, unde sint și mo<a>știile sfântului cuviosului părintelui nostru Daniil cel Nou, carele iaste zidită din temelii de fericitul Domnul Stefan Vodă cel Bun**⁹¹, care sfântă mănăstirea având hrisov și de la Domnie Sa Costandinu Vodă Racoviță, iată dară că i-am dat Domnie Mea aceștii numite mănăstiri acestu hrisov a Domniei Méle, prin care hotărâm și rânduiim ca să aibă a scuti fieștecând, în toată vremea Domniei Mele acesti bucate: o sută stupi de désetină și o sută oi de goștină și zece vite de văcărit și de conită și două sute vedre de vin de vădrărit. Pe acesti bucate nici un ban să nu de, nici să supere nime.

Așijderea și pentru patru liude, oameni streini ce și-ar găsi făr de bir în vistierie, iarăși m-am milostivit Domnie Mea și i-am iertat pe capitile lor di toate dările și angăriile, oricâte ar ieși din vistierie Domniei Méle, cu nimică să nu să supere. Căci vinitul acestor bucate l-am rânduit Domniia Mea sfinței mănăstiri ca să chivernisească părinții călugări, să driagă și să facă celi răsipite și trebuincioasă neagiunsuri.

Și pentru acestu lucru priimit lui Dumnezeu, rugăm cu dragoste dumnezeiască și pe alți luminați domni ce vor fi în urma Domniei Méle, miluiți de Dumnezeu cu domnie aceștii țări, ori din fiii Domniei Méle, ori dintr-alt neam, ca să nu strămute, nici să lipsească această puțină chiverniseală ce s-au făcut de starea și întregime<a>

⁸⁸ noaș.

⁸⁹ noaș.

⁹⁰ noaș.

⁹¹ Sublinierea noastră.

sfintei mănăstiri, ce încă cât le va da mâna să și mai adaogă, pentru a lor cinste și fericire și veșnica pomenirea.

Și spre aceasta esti credința a însimi Domniei Méle de mai sus scris, Noi Scarlat Ghica Voievoda și credința a preaiubiți filor Domniei Méle: Alicsandru voievoda și Mihai voievoda și Neculai voievoda și Grigorie voievoda și Gheorghe voievoda și credința a cinstiți și credincioși boierilor cei mari ai Divanului Domniei Méle, dumnealor: Radul Racoviță vel logofăt i Costandin Balș vel vornic de Țara de Gios i Vasile Rusét vel vornic de Țara de Sus i Ioan Sturdzea hatman i pârcălab Sucevii i Alicsandru vel postelnic i Aristarhu Hrisoscoleo vel vistiernic i Ioan Păladi vel spatariu i Panaiiotache vel ban i Mateiu Ghica vel comis i Iordache Costache vel paharnic i Enache vel cămănariu i Vasili Costache vel stolnic și credința a tuturor boierilor Domniei Méle a mari și a mici.

Și s-au scris hrisovul acesta în scaunul Domniei Méle, în orașul Iașului, în anul dintâiu a Domniei Méle, la anii 7265 <1757> avgost 14.

Noi Scarlat Ghica voievoda⁹².

Orig. rom., hârtie difilio (46 x 33, 5 cm), filigran, cerneală neagră și roșie, semnătura autografă a domnului, sigiliu imprimat în chinovar.

B.A.R., Doc. Ist. LXXXIII/89.

• **Anexa 6- 1759 (7267) avgust, Iași.** Ioan Theodor Callimachi, domnul Moldovei, întărește mănăstirii Voroneț, zidită din temelie de Ștefan Vodă cel Bun, scutirea de dări pentru bucatele sale.

† Cu mila lui Dumnezeu, Noi Ioan Theodor Voievoda, Domnu Țării Moldovei

Facem știre cu acestu hrisov a Domniei Mele tuturor cui să cadă a ști, pentru **sfânta mănăstiri Voroneț, unde să cinstește și să prăznuiește hramul Sfântul și marile martur a lui Hristos Gheorghe, unde sintu și moștile sfântului cuviosului părintelui nostru Daniil cel Nou, cari**

este zidită din temelie de fericitul Domnu Stefan Vodă cel Bunu⁹³, că arătându-ne hrisoave, atâta de la Domnia Sa Costandin Vodă Racoviță, cât și de la Domnia Sa Scarlat Grigorie Ghica voievod și de la alți luminați domni ce s-au fostu mai înainte de noi, de milă ce au avut.

Drept aceia, vrând și Domnie Me a ne arăta următori acelor trecuți domni, n-am trecut cu vedere mila ce au avut această sfântă mănăstire și asemenea, am întărit ca fieștecând, în toată vremea Domniei Mele să aibă a scuti aceste bucate mai gios arătate: o sută stupi de desetină și o sută oi de goștină și zece vite de văcărit și de coniaș și două sute de vedre de vin de vădrărit. Pe aceste bucati nici un ban să nu de, nici să supere nimi.

Așjidire, și pentru patru liude, oameni streini ce și-ar găsi fără de bir în vistierie, iarăși m-am milostivit Domnie Me și i-am iertat pe capitele lor de toate dările și angărăile, oricâte ar ieși de la visteria Domniei Mele, cu nimic să nu să supere.

Această milă am făcut Domnie Me cu această sfântă mănăstire și poftim Domnie Me și pre alți luminați Domni ce vor fi în urma noastră, miluiți de Dumnezeu cu domnie aceștii țări, ori din fiii Domniei Mele sau dintr-alt niam, ca să nu strămute, nici să lipsească această puțină milă ce am făcut Domnie Me cu această sfântă mănăstire, ci mai vârtos să întăriască, pentru a lor cinste și veșnică pomenire.

Și spre aceasta este credința a însumi Domniei Mele, noi Ioan Theodor voievod și credința a preaiubiți fiii Domniei Mele: Grigorie voievoda, Alicsandru voievoda și credința a cinstiți și credincioși boierii cei mari ai Divanului Domniei Mele, dumnealor: Ștefan Rosăt vel logofăt i Iordache Balșe vel vornic de Țara de Gios i Mihălahe Sturza vel vornic de Țara de Sus i Vasile Roset hatman i pârcălab Sucevii i Enache Vidali vel postelnic i Ioniță Cantacuzino vel⁹⁴ vistiernic i Ion Cantacuzino vel spatar

⁹² Semnătură autografă.

⁹³ Sublinierea noastră.

⁹⁴ Cuvânt repetat.

i Andronache vel ban i Arghirie vel pahar-
nic i Enache vel cămănar i Ștefan Ro[...] ⁹⁵
vel stolnic i Vasile Costache vel comis și
credița a tuturor boierilor Domniei Mele
a mari și a mici.

Și s-au scris hrisov aceasta în scaunul
Domniei Mele, în orașul Eșilor, de Simion
Burghele diiac.

Văleat 7267 <1759>, august.

Noi, Ioan voievoda ⁹⁶.

Procit treti logofăt ⁹⁷.

S-au trimis la condică.

Orig. rom., hârtie difoliu (45 x 31, 5 cm),
filigran, cerneală neagră și roșie, semnătură
autografă a domnului, sigiliu imprimat în

chinovar.

B.A.R., Doc. Ist. LXXXIII/90.

Facsimile

Anexa 1. 1699 (7208) octombrie 20, Iași.
B.A.R., Doc. Ist. LXXXIII/83.

Anexa 2. 1701 (7209) martie 25. B.A.R.,
Doc. Ist. LXXXIII/84.

Anexa 3. 1716 (7224) august 12, Iași.
B.A.R., Doc. Ist. LXXXIII/87.

Anexa 4. 1757 (7265) ianuarie 17.
B.A.R., Doc. Ist. LXXXIII/88.

Anexa 5. 1757 (7265) august 14, Iași.
B.A.R., Doc. Ist. LXXXIII/89.

Anexa 6. 1759 (7267) august, Iași.
B.A.R., Doc. Ist. LXXXIII/90.

⁹⁵ Ilizibil. La 10 martie 1759, mare stolnic era Costandin Cogălniceanu. Într-un act din 25 iunie 1759, emis tot de Theodor Callimachi, la Divan, este lăsat loc gol la marele stolnic. Iar în 8 octombrie 1760 această funcție era deținută de Petrache Vidali. Vezi Documente privitoare la istoria orașului Iași, vol. VI, ed. Ioan Caproșu. Iași: Ed. Dosoftei, 2004, pp. 169, 194, 278.

⁹⁶ Semnătură autografă.

⁹⁷ A citit al treilea logofăt.